

КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА ЗА ВКЛЮЧВАНЕ НА УМЕНИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В ПРОГРАМИТЕ НА ПОО ПО ТУРИЗЪМ

ESTET:

Включване на умения за устойчиво развитие в образованието и обучението по туризъм

Проект № : 2020-1-PL01-KA202-081845

Партньорска организация: Społeczna Akademia Nauk (Полша)

ИНФОРМАЦИЯ ОТНОСНО ПРОДУКТА

ПРОДУКТ:

ИП1: КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА ЗА ВКЛЮЧВАНЕ НА УМЕНИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В ПРОГРАМИТЕ ЗА ПОО ПО ТУРИЗЪМ

ДЕЙНОСТ:

ИП1 Д2: РАЗРАБОТВАНЕ НА РАМКА

Информация относно проекта

ПРОЕКТ:

ESTET: Embedding Sustainability Skills in Tourism Education and Training

ЗАГЛАВИЕ НА ПРОЕКТА:

ВКЛЮЧВАНЕ НА УМЕНИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ ОБРАЗОВАНИЕТО И ОБУЧЕНИЕТО ПО ТУРИЗЪМ

АКРОНИМ:

ESTET

ПРОЕКТ №:

2020-1-PL01-KA202-081845

КООРДИНАТОР НА ПРОЕКТА:

SPOŁECZNA AKADEMIA NAUK / SAN - Полша

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	4
I. Дефиниции за устойчив туризъм и устойчивост	5
ТАБЛИЦА 1 – Дефиниции за устойчив туризъм и устойчивост	5
II. Идентифициране на зелени умения в литературата относно устойчив туризъм	6
ТАБЛИЦА 2.1 ПОНЯТИЯ В ОПАЗВАНЕТО НА ОКОЛНАТА СРЕДА	6
ТАБЛИЦА 2.2 СОЦИО-КУЛТУРНИ УМЕНИЯ	8
ТАБЛИЦА 2.3 ЗЕЛЕНИ УМЕНИЯ ЗА ИКОНОМИКАТА	9
ТАБЛИЦА 2.4 ДРУГИ ЗЕЛЕНИ УМЕНИЯ	10
III. Зелени умения в съществуващите учебни програми	10
ТАБЛИЦА 3 ЗЕЛЕНИ УМЕНИЯ В СЪЩЕСТВУВАЩИТЕ УЧЕБНИ ПРОГРАМИ	10
IV. Фокус групи с представители на институции за ПОО	13
ТАБЛИЦА 4 ФОКУС ГРУПИ – ДОСТАВЧИЦИ НА ПОО	13
V. Фокус групи с туристически предприятия	18
ТАБЛИЦА 5 ФОКУС ГРУПИ – ТУРИСТИЧЕСКИ ПРЕДПРИЯТИЯ	18
VI. Нива на знания и умения	24
ТАБЛИЦА 6 НИВА НА ЗНАНИЯ И УМЕНИЯ	24
VII. Заключение бележки	27
VIII. Отворен лиценз	27
IX. Използвани източници	28

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящата концептуална рамка идентифицира устойчиви и зелени умения, които могат да бъдат включени и прилагани от институции за ПОО и начално ПОО. По този начин тя осигурява на обучаемите и бъдещи служители уменията и компетенциите, които са им необходими за справяне с едно от най-належащите съвременни глобални предизвикателства и също така гарантира, че служителите могат да се справят с това предизвикателство по компетентен начин. Също така, тя представя някои от предизвикателствата и добрите практики, пред които се изправят образователните институции и компании в областта на туризма по отношение на екологична, социално-културна и икономическа устойчивост.

Рамката е базирана на проучване на документи и събиране на качествени данни. Проучването на документи се състои от преглед на 30 учебни програми по туризъм в ПОО и начално ПОО, бакалавърска и магистърска степен, както и преглед на 44 статии от научни журнали, доклади за политики, европейски проекти в областта на туризма, доклади на неправителствени организации (НПО), както и уебсайтове, свързани с устойчивия туризъм в Европейския съюз (ЕС). Качественото проучване се изразява в 12 фокус групи в шестте държави от консорциума на проект ESTET – България, Франция, Гърция, Ирландия, Италия и Полша. Във всяка държава са проведени по две фокус групи – една с професионалисти в областта на ПОО и втора – с професионалисти и експерти от туристически предприятия. Материалът, изготвен в резултат на това проучване, ще се използва от проекта ESTET за създаване на микро-видео материали за обучение, уебкуестове и идеи за проекти за обучение за образователни институции в областта на туризма.

Концептуалната рамка е резултат от приноса на членовете на консорциума на проект ESTET, които включват (в азбучен ред): ALBEA Etudes Et Conseils (Франция), Източна Македония – Тракия – регионална дирекция за основно и средно образование (Гърция), Европейски център за качество (България), Future in Perspective Limited (Ирландия), Мазовска регионална туристическа организация (Полша), Promimpresa SRL (Италия), Университет по социални науки (Полша).

I. ДЕФИНИЦИИ ЗА УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ И УСТОЙЧИВОСТ

ТАБЛИЦА 1 – Дефиниции за устойчив туризъм и устойчивост

Дефиниции за устойчив туризъм и устойчивост	
Световна организация по туризъм към ООН (UNWTO). Устойчив туризъм	Туризъм, който се съобразява с настоящото и бъдещо икономическо, социално и екологично въздействие, като адресира нуждите на посетителите, на сектора, на околната среда и на приемните общности.
Bramwell and Lane (1993). Устойчив туризъм	Положителен подход, който има за цел намаляване на напрежението и противоречията, създадени от сложни взаимодействия между туристическата индустрия, посетителите, околната среда и общностите, които приемат туристи. Това е подход, който включва работа в името на дългосрочната жизнеспособност и качество както на природните, така и на човешките ресурси. Не се противопоставя на растежа, но признава, че има ограничения за растеж.
Briassoulis (2002). Устойчив туризъм	Управление на природните, изградените и социо-културните ресурси в дестинациите на приемните общности с цел постигане на основни критерии за повишаване на тяхното икономическо благосъстояние, запазване на природния и социо-икономически капитал, постигане на равенство между и в поколенията при разпределяне на разходи и ползи, осигуряване на самодостатъчност и удовлетворяване нуждите на туристите.
Доклад от Brundtland. Устойчивост – обща дефиниция	Развитие, което удовлетворява нуждите на настоящото, без да компрометира способността на бъдещи поколения да удовлетворяват собствените си нужди.

* Дефинициите включват както такива на институции като ООН, така и на основни академични институции.

II. Идентифициране на зелени умения в литературата относно устойчив туризъм

Таблица 2.1 Понятия в опазването на околната среда

Тези понятия и умения могат да се използват за микро-видео материали за обучение, уебкуестове и като идеи за обучителни проекти.

Зелени умения за опазване на околната среда	
Природосъобразен транспорт	
Електрически автомобили	За транспорт на туристи
Велосипеди	Предоставяни в хотели и курорти
Обществен транспорт	Достъпна информация за туристи
Управление на водите	
Течове	Следене за течове в хотели, ресторанти и др.
Разход на вода	Съдомиялни, перални машини, напоителни системи за градини
Повторно използване на вода	Водата от перални, мивки или душове може да се използва повторно в градините или за външно почистване
Рециклиране на вода	Превръщане на мръсната и замърсена вода в питейна вода. Основно от големите хотели, поради необходимостта от наличие на скъпи технологии
Управление на енергията	
Соларни панели	За осветление, отопление и др.
Екоефективност	Изключване на осветлението или намаляване на отоплението в неизползвани помещения ръчно или чрез монтиране на сензори
Енергиен одит	Идентифициране на основните прагове на потребление и намаляване на потреблението
Информация и насоки	За туристи и персонал относно ефикасното използване на енергия
Възобновяема енергия	Като алтернативен източник на енергия
Изоляция	На помещенията за намаляване на емисиите от отопление

Оптимизирано използване на слънчевата светлина	Вместо електрическо осветление, когато е възможно
Управление на отпадъците	
Разделно събиране на отпадъци	Разделно събиране на различните видове отпадъци с цел подходящо третиране и рециклиране
Минимизиране на отпадъците	Извличане на максимални ползи от продукта и генериране на минимум отпадъци
Изхвърляне на отпадъци	Използване на рециклируеми или разградими торбички за отпадъци
Компостиране	На храни за използване в градините
3Rs: Reduce, Reuse, Recycle (намаляване, повторно използване, рециклиране)	
Намаляване	Вода, енергия, пластмаса, хартия, метал, отпадъци и др.
Повторно използване	Пластмаса, стъкло, метал, плат и др.
Рециклиране	Пластмаса, хартия, стъкло, метал и др.
Парникови емисии	
Въглероден отпечатък	Изчисляване на въглеродния отпечатък на предприятието и обмисляне на начини за намаляването му. Например, сервиране на вода в стъклени кани, вместо в пластмасови бутилки.
Алтернативна енергия	Използване на соларни панели, ветротурбини, фотоволтаици, биогорива и др.
Усвояване на въглероден диоксид	Чрез отглеждане на повече растения и дървета в хотели, курорти и др.
Енергийна ефективност	Изключване на осветлението или намаляване на отоплението в неизползвани помещения ръчно или чрез монтиране на сензори
Биоразнообразие	
Опазване	На гори, океани, езера, реки и др. чрез насърчаване и образование относно устойчиви практики
Подобряване	Кампании за повторно залесяване сред туристи, спазване на квотите за риболов и др.
Диви природни видове	Стимулиране на дивите видове чрез уважаване на защитените райони и природните резервати, опазване живота на дивите животни и предприемане на мерки за намаляване на заплахите, когато това е необходимо

ТАБЛИЦА 2.2 Социо-културни умения

Тези понятия и умения могат да се използват за микро-видео материали за обучение, уебкуестове и като идеи за учебителни проекти.

Социо-културни умения	
Защита на местната култура и наследство	
Конвенция за световното наследство (ЮНЕСКО, 1972)	Нематериалното наследство се описва като „практиките, изявленията, изразите, както и знанията и уменията, които общности, групи и лица признават като част от своето културно наследство“
Повишаване на информираността	Сред туристите и туристическия персонал относно значимостта на местната култура и традиции за насърчаване на уважение, опазване и грижа
Популяризиране на местни продукти	Традиционни занаяти, предавани от поколение на поколение, ръчно направени продукти от местни материали и др.
Устойчиви екскурзии	Които са значими за местната култура, общност и среда.
Ангажиране и опазване на местните общности	
Вземане на решения	Ангажирането на местни общности във вземането на решения намалява противоречията и повишава хармонията в туристическите дестинации между местните общности, бизнесите и туристите.
Управление на дестинации	Създаване на добро качество на живот за населението и същевременно поддържане на баланс между интересите на посетителите, сектора, местните общности и околната среда и избягване на конфликти между тези страни.
Прекомерен туризъм	Обяснение относно влиянието на прекомерния туризъм върху приемащата общност в туристическите кампании и на туристическия персонал, както и обосновка на стратегии за управление, използвани за намаляване ефекта от прекомерния туризъм.
Овластяване	Овластяване на местни общности чрез подкрепа на техните социални и културни проекти, при възможност.
Общностни семинари	Гарантиране на всеобхватно участие на заинтересованите лица и разбиране на нуждите и опасенията на местната общност.
Туристически политики	Обяснени на туристическия персонал и работници във връзка със социалната отговорност.

Обекти на наследството	
Социална стойност	Като колективна добавка към място, която олицетворява значения и стойности, които са важни за една общност (Jones 2017). Създаването на социална стойност в общността чрез повишаване на информираността и кампании повишава защитата на обектите на наследството.
Ограничен достъп	Ограничаване на броя на посетителите на базата на дневна квота за защита на обекта от влошаване на състоянието.

ТАБЛИЦА 2.3 ЗЕЛЕНИ УМЕНИЯ ЗА ИКОНОМИКАТА

Тези понятия и умения могат да се използват за микро-видео материали за обучение, уебкуестове и като идеи за учебителни проекти.

Зелени умения за икономиката	
Кръгова икономика	
Може да се дефинира като	Кръговата икономика разчита на създаването на стойност чрез намаляване, повторно използване, рециклиране и възстановяване на ресурси
Етап на проектиране	Проектиране или придобиване на устойчиви туристически продукти от самото начало, което позволява жизнен цикъл на продукта „от люлката до люлката“, вместо „от люлката до гроба“.
Повторно използване	Например, използване на непитейна вода за градини на хотели и ресторанти. Или използване на стари покривки за маси за почистване на прозорци.
Локализация	
Местно снабдяване	От местни пазари, когато е възможно. Например, храни и напитки, мебели и др.
Местни продукти	От местни суровини или съставки, които да се популяризират
Местен персонал	Наемане на местен персонал и техници, когато е възможно
Рециклиране на място	
Вода	Възможно за големи хотели или курорти поради високите разходи
Компостиране	Използване в градинарството или като фуражи

ТАБЛИЦА 2.4 ДРУГИ ЗЕЛЕНИ УМЕНИЯ

Тези понятия и умения преминават отвъд темата за околната среда, културно-социалната и икономическа парадигма и могат да се използват за микро-видео материали за обучение, уебкуестове и като идеи за обучителни проекти.

Други зелени умения	
Критично мислене и системно мислене	Критично мислене и системно мислене като средство за осъществяване на връзка между околната среда, обществото и културата, както и икономиката.
Рефлексивно мислене	Критични разсъждения за себе си и за околната среда като основа за мислене и действия за промяна с цел устойчивост
Комуникационни умения	Културна информираност и межкултурна комуникация
Умения за сътрудничество и партньорство	За координация и работа с множество заинтересовани лица

III. ЗЕЛЕНИ УМЕНИЯ В СЪЩЕСТВУВАЩИТЕ УЧЕБНИ ПРОГРАМИ**ТАБЛИЦА 3 ЗЕЛЕНИ УМЕНИЯ В СЪЩЕСТВУВАЩИТЕ УЧЕБНИ ПРОГРАМИ**

Понятията и уменията, идентифицирани в учебните програми на шестте държави от консорциума, дават възможност да се преодолее разликата между уменията, идентифицирани в резултат на прегледа на литературата и уменията, които реално се преподават в момента. Трябва да се отбележи, че няма учебна програма, изцяло посветена на устойчив туризъм. В допълнение, тези умения най-често са ограничени в определени институции и определени модули във всяка институция. Това съответства с предварителното проучване на ESTET, според което в учебните програми по туризъм обикновено липсва компонент, свързан с устойчивия туризъм. В допълнение, уменията в тази таблица са полезни, тъй като някои от тях са по-специфични и конкретни от идентифицираните в резултат на прегледа на литературата в Таблица 2.

Зелени умения в съществуващите учебни програми	
Опазване на околната среда	<ul style="list-style-type: none"> - Управление на води, енергия и отпадъци - Ефекти от климатичните промени върху туристическия сектор - Защита на биоразнообразието - Анализ на причините за екологично замърсяване и разработване на правила за защита на околната среда

	<ul style="list-style-type: none"> - Екологична информираност относно опазване на околната среда - Усвояване на екологична терминология при взаимодействието между туризъм и околна среда, екологична политика, законодателство в областта на околната среда, екологична сигурност и др. (ниво бакалавър). - Управление на развитието на устойчив туризъм; основни насоки в управлението на устойчивото развитие на туризма; стратегии за развитие на устойчив туризъм (ниво бакалавър). - Природно и ландшафтно наследство, защитени територии. - Положителен и отрицателен ефект на туризма върху горската среда; методи за валоризация на горите за туризъм и отдих; значимост на горските територии за отдих; законови изисквания за предоставяне на горски територии за отдих и туризъм
Здраве, безопасност и защита	<ul style="list-style-type: none"> - Организация на туристически услуги от туристически агенции и доставчици на услуги съгласно принципите за безопасност и здраве и опазване на околната среда - Изисквания за безопасност и здраве при работа и техники за водене на преговори при резервация на туристически събития и услуги - Познаване, посочване, описване и анализиране на рисковете от замърсяване на околната среда - Проверка, прилагане, използване, организиране и контрол на вредни вещества и замърсители, както и организиране и сортиране на опасни продукти и излезли от употреба материали, консумативи и др. съгласно технология за събиране и рециклиране - Спазване на изискванията и правилата за защита на околната среда - Разграничаване на методи за запазване и съхраняване на храна, системи за управление на качеството и безопасност на храните и храненето, разграничаване и прилагане на компютърни програми и спазване на принципите за устойчиво развитие в хотелското изхранване
Социално-културни аспекти	<ul style="list-style-type: none"> - Достъпност на туризма; защита на културно наследство; защита на културни и екологични активи с оглед на влиянието върху местната общност.

Икономически аспекти	<ul style="list-style-type: none"> - Верига на стойност в туризма и кръгова икономика. Например, разработване и предоставяне на устойчиви и достъпни туристически продукти - Мониторинг и координация на ограничени и редки ресурси и защита на определени активи
Информираност	<ul style="list-style-type: none"> - Социално възприятие: информираност за ефекта от дадени действия върху лица, общности и/или околната среда - Знания за различни философски системи за разбиране, уважаване и защита на културата и наследството - Знания относно местната екосистема (администрация, заинтересовани лица в туризма и др.)
Видове туризъм	<ul style="list-style-type: none"> - Различните принципи и видове отговорен туризъм - Екологично устойчив туризъм - Икономически справедлив туризъм - Социално отговорен туризъм - Базиран на общността и защитаващ бедните туризъм - Солидарен туризъм
Управление, одит и оценка	<ul style="list-style-type: none"> - Управление на влиянието върху околната среда - Комуникация на политиката за управление на околната среда с клиенти и персонала - Мониторинг и измерване - Оценка на законово съответствие - Контрол на екологични данни - Системи за одит: вътрешен и външен - Зелено развитие и управление на бизнес, устойчиво предприемачество
Начин на живот	<ul style="list-style-type: none"> - Бавен туризъм - Характеризиране на положителното влияние на горската среда върху човешкото тяло - Представяне на ползите от отдих в горски райони - Велосипеден туризъм - Еко ресторанти
Благосъстояние на животинските видове	<ul style="list-style-type: none"> - Подбор на коне за отдих и конен туризъм - Условия за безопасност при работа с коне при отдих и конен туризъм

	- Организиране на отдих и конен туризъм
--	---

IV. ФОКУС ГРУПИ С ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА ИНСТИТУЦИИ ЗА ПОО

ТАБЛИЦА 4 ФОКУС ГРУПИ – ДОСТАВЧИЦИ НА ПОО

Фокус групите с доставчици на ПОО позволяват да се идентифицира настоящата позиция на доставчиците на ПОО по отношение на устойчивия туризъм, както и къде биха искали да бъдат и средствата за постигане на това. Този материал може да се използва за микро-видео материали за обучение, уебкуестове и като идеи за обучителни проекти.

Макар че е налице задълбочено разбиране сред преподаватели и експерти в сферата на ПОО относно различните елементи на устойчивия туризъм, продължава да има разминаване в образованието относно устойчив туризъм и постигането на целите, което се дължи на политики, икономически фактори и поведенчески фактори, наред с други аспекти. Фокус групите разкриват какви умения според преподавателите трябва да бъдат включени, както и методите за включването им. Описани са и няколко добри практики.

Фокус групи – доставчици на ПОО	
Елементи на устойчивия туризъм	
Природни и естествени ресурси	- Оценка на естествената природна среда и пейзаж с цел разбиране на тяхното състояние и потенциала им за използване. Например, ако един плаж се използва съгласно концесия за едно лято и не е почистен, няма да е възможно да се използва като плаж през следващото лято. Именно затова туристическите ресурси трябва да се управляват по интелигентен начин: не само да се използват, но и да се опазват.
Културни и социални	- Влияние върху дестинацията и местното население - Защита на местната култура - Ползи за местните общности - Как туристът се ангажира с местната общност и местното културно наследство - Исторически сгради, паметници и археологически обекти - Културни събития като религиозни фестивали, фолклор, традиции, обичаи и традиционни танци и музика

	<ul style="list-style-type: none"> - Социални събития като начин на живот, език и обичаи на населението - Отговорният туризъм се опитва както да минимизира, така и да обърне отрицателния ефект от пътуването. Това може да включва пренаселеност, разрушаване на наследството и околната среда, вредна социална промяна и др.
Икономически	<ul style="list-style-type: none"> - Туризъм, който осигурява доходност и финансова жизнеспособност за операторите, но допринася и за местната икономика по отношение на използването на местни продукти и услуги и др.
Измерения на устойчивото развитие	<ul style="list-style-type: none"> - Баланс между интересите на околната среда, местните общности, бизнесите и туристите. - Икономически жизнеспособен, социално справедлив, уважаващ културата и околната среда.
Поведения и отношения	<ul style="list-style-type: none"> - Нагласа на мениджърите и служителите относно туризма - Влияние върху поведението на туристите
Зелени умения, включени в настоящи учебни програми	
България	<ul style="list-style-type: none"> - Няма конкретна програма, посветена на устойчив туризъм - Елементи на устойчивия туризъм са включени в практическото обучение и задачите - Включени в края на обучението при някои програми – например, как да се опазва околната среда
Полша	<ul style="list-style-type: none"> - Няма всеобхватни елементи на устойчив туризъм в учебните програми - Включването на устойчив туризъм зависи от усилията на учителя, собствено проучване и информираност с цел включване на нови тенденции и добри практики
Ирландия	<ul style="list-style-type: none"> - Някои елементи на устойчив туризъм са включени в учебните програми - Областите включват социо-икономическо, културно и екологично влияние върху туризма; еко-туризъм и био разнообразие; наследството като туристически продукт
Гърция	<p>Включва преподаване относно развитие и околна среда; екологично управление в туризма; селски туризъм: агротуризъм, планински туризъм, еко-туризъм</p>
Италия	<ul style="list-style-type: none"> - Преподаване на управленски умения, които са специално фокусирани върху зелени предприятия

	- Креативно мислене
Франция	- Всички участници посочват, че предизвикателствата на устойчивия туризъм са включени като модул или раздел в рамките на общата програма
Зелени умения, които трябва да бъдат включени в учебната програма	
Практическо обучение и опит	<ul style="list-style-type: none"> - Организиране на срещи с предприемачи и професионалисти в областта на туризма, които са приложили и следват принципите на устойчивия туризъм в своята практика/бизнес/ежедневна дейност. - Обучение по проекти: включване на учениците в създаване на туристически проекти, които свързват екология, бизнес и местната среда.
Промени на работното място	- Рециклиране, намаляване на хранителните отпадъци, компостиране, почистване на работните помещения, използване на по-малко електроенергия и т.н.
Измерения на устойчивото развитие	- Икономика, общество, околна среда трябва да бъдат включени като компоненти в учебната програма.
Сертифициране и оценки	<ul style="list-style-type: none"> - Оценка на влиянието; екологичен одит и оценка; - Еко етикети; сертифициране в сектора; - Еко такси и стимули.
Управленски умения	<ul style="list-style-type: none"> - Специален фокус върху зелени предприятия - Креативно мислене (също и за работници и служители) - Инструменти за планиране и управление на устойчив туризъм
Разбиране за различните видове туризъм	- Разбиране на различните практики между масовия туризъм и алтернативни бизнес модели (агротуризм, исторически туризъм, културен туризъм, религиозен туризъм и др.).
Поведение	- Научаване как да се задават въпроси, да се мисли и да се развиват способности за поведенчески промени по отношение на устойчивия туризъм.
Измерения на устойчивото развитие	
България	<ul style="list-style-type: none"> - Образователната програма в момента отразява този подход. - Адресираме трите измерения (планета, хора, икономика) на образователната програма, но не подробно.
Полша	- Счита се за необходим и много важен

Ирландия	- Преподавателите са съгласни, че трябва да се включи в програмите им и вярват, че трябва да се подкрепи с примери от реалния живот, за да се подчертае адекватността му.
Гърция	- Важен е
Италия	- Изглежда възможно да се въведе този подход за учениците, макар че би било полезно да се опростят концепциите, на които е базиран.
Франция	- Участниците водят дебат относно постоянен преглед, който на теория трябва да се провежда в образователните програми, но на практика е труден за реализиране.
Включване на зелени умения в учебната програма	
Практическо обучение	<p>- Най-добрият начин за включване на зелени умения в туристическите програми е учениците да ги упражняват в реална работна среда. Такава стратегия трябва да се разработи и приложи заедно с туристическите предприятия, където студентите са на стаж.</p> <p>- Сътрудничеството със заинтересовани лица е фактор, който води до успешното включване на тези умения в учебните програми. Такива са Министерство на образованието, Министерство на туризма, професионални училища, туристически предприятия.</p> <p>- Осигуряване на преподавателите на готови инструменти и материали и материали за практически занимания (в момента с оглед на пандемията е много важно на учителите да се осигурят всички необходими инструменти за онлайн обучение).</p>
Промени на работното място	- Прилагане на устойчиви умения в училищата, като рециклиране или управление на материали и/или минимизиране използването на електричество и вода.
Сътрудничество	<p>- С министерства и с местното управление.</p> <p>- Сътрудничеството с акционери е фактор за успешното включване на тези умения в учебните програми – Министерство на образованието и туризма, професионални училища, туристически компании.</p>

Повишаване на информираността	- Обучаемите трябва да разберат проблемите, свързани с климатични промени, замърсяване, загуба на био разнообразие, както и отговорен икономически растеж и просперитет на местните общности, социално благоденствие, социално включване и др., за да разберат защо преосмислянето на туризма е необходимо.
Добри практики	
България	- Стартирахме съвместен проект с Колежа по туризъм в Добрич миналото лято. В нашето училище, като част от практическото обучение по „готварство“, всички хранителни отпадъци ще бъдат компостираны на територията на училището. Контейнерът за компостиране ще „захранва“ с био тор мини оранжерия с билки и подправки, които самите обучаемите ще засаждат, а след това ще ги използват за готвене. Така ще се опитаме да създадем затворен цикъл, за да научим учениците как да рециклират, да минимизират хранителни отпадъци и да използват тези отпадъци в градинарството.
Полша	- Обучение, насочено към ученици с увреждания
Ирландия	- Наръчник по еко туризъм на Катрин Мак, всеобхватен наръчник за развитие на еко-туристически бизнес - http://icrt.ie/media/53246/final--ecotourism-handbook-2009.pdf - Уебсайтът Green Hotelier има страхотна поредица с ноу-хау статии по широк набор от теми, включително: устойчив интериорен дизайн, зелени срещи, зелени ИТ, ангажиране на служителите, устойчивост в кухнята, управление на отпадъци, соларна енергия и др.
Италия	- Устойчивост в образователния план, MIUR 2017 (Министерство на образованието) - Преподаване с игра – образователен инструментариум за устойчивост, CESVI 2018 - Piano Educazione Civic, MIUR 2019 (Министерство на образованието) Забележка: тези документи не се фокусират конкретно върху туризма, а само се отнасят до този сектор
Франция	- MONA програма за професионализация 2021 (за професионалисти в туристическия сектор). Програмата интегрира устойчивост като ключов аспект в туристическия сектор за прилагане на интелигентни местни стратегии.

Гърция	- Сертификации. Дестинации и компании, които са получили етикет за еко качество. Печелешите награди компании винаги промотират своята сертификация, а сега повечето уебсайтове за пътуване включват еко-етикети в търсачките си за дестинации.
Предизвикателства	
Учене-работа	- Когато учениците започнат работа и се сблъскат с различен (неустойчив) подход на работното място, им е трудно да приемат модел за природосъобразно отношение към работата и околната среда. Това не зависи от преподавателите – ние можем да подготвим най-добрите теми и материали, но когато учениците не виждат да се прилагат, не могат да използват познанията си за устойчивост в своята работа. - По-големият проблем – особено в малките градове – е доколко работодателите са склонни да приемат учениците ни на стаж. Следователно, повечето стажове не се провеждат в реална работна среда, а в класни стаи със симулация на работни ситуации и казуси (България).
Договори	- Силната връзка между училищата и работодателите може да се гарантира с договори за сътрудничество между училищата и работодателите, които подробно описват задълженията на всяка страна. Съществуващите договори, осигурени от министерството, не са идеални. Това сътрудничество и тези договори трябва да бъдат определени на държавно ниво, а не на ниво професионални училища (България).
Съдържание на курса	- Много от участниците считат, че в курсовете, които преподават, измерението на устойчивост е налице. Имаше препоръка, че може да се направи повече, но имаше нежелание за твърде голямо отдалечаване от нуждите на индустрията и бизнеса.

V. ФОКУС ГРУПИ С ТУРИСТИЧЕСКИ ПРЕДПРИЯТИЯ

ТАБЛИЦА 5 ФОКУС ГРУПИ – ТУРИСТИЧЕСКИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Фокус групите с туристически предприятия и експерти показват, че работещите в бизнеса са запознати с елементите на устойчивия туризъм. Чрез фокус групите са идентифицирани уменията, които работодателите искат обучаемите да демонстрират. Това позволява създаване на образователен материал, който е съобразен и с пазара. Идентифицирани са устойчиви практики и мерки, които вече се прилагат от бизнесите, както и предизвикателства и пречки пред допълнителното включване на фактори за устойчивост в бизнес стратегиите, моделите и практиките. Работещите в бизнеса посочват, че икономическите фактори и липсата на правителствена подкрепа са пречка пред постигането на устойчивост.

Фокус групи – туристически предприятия	
Елементи на устойчивия туризъм	
Екологични	<ul style="list-style-type: none"> - Грижа за околната среда - Защита на природните ресурси - Съответствие между туристическата индустрия и околната среда - Нисък въглероден отпечатък: неоставяне на следи, дейности с ниско влияние и минимизиране на вредата върху естествената среда
Социо-културни	<ul style="list-style-type: none"> - Защита на традиции - Баланс между местните общности и нуждите на туристите - Природни ресурси, културно наследство и защита на традициите - Уважение на местната общност - Ефективно използване на културни, географски и исторически активи - Исторически сгради и паметници и археологически обекти
Икономически	<ul style="list-style-type: none"> - Местните общности, особено в отдалечени райони, малки градове и села, често биват пренебрегвани. Туроператорите трябва да се стремят да променят това отношение, като включват във веригата на стойност по-малки местни доставчици вместо големи компании (напр. местни хотели, а не големи брандове, семейни ресторанти, вместо вериги) и като съветват пътуващите да купуват продукти и да използват продукти от местни доставчици (напр. ръчно направени сувенири вместо евтини продукти от международни доставчици). - Сътрудничество между местните хора – производители на храна, транспорт, атракции и доставчици на други услуги и др.

	- Местна кухня, базирана на местни продукти.
Измерения на устойчивото развитие	- Устойчивият туризъм е туризъм, който се грижи за хората, планетата и икономиката (особено просперитета и благоденствието на приемните общности и дестинации).
Отговорен туризъм	- Който допълва понятието за устойчив туризъм основно с разглеждане на социалните аспекти. Социалните аспекти са базирани, например, върху мека мобилност, като се вземат предвид хората с увреждания.
Сертификация	- Сертификацията и зелените етикети – стандарти за сектора – осигуряват конкретно предимство, особено по отношение на маркетинг на бизнеса. - Няколко изисквания, особено наложени от Ecolabel, ISO и GTSC (Глобален съвет по устойчив туризъм) с цел сертификация като устойчив туристически оператор.
Мерки за устойчивост или практики, прилагани в туристическите компании	
Намаляване, повторно използване, рециклиране	- Използване на рециклирана хартия, събиране на използвана хартия за рециклиране, разделно събиране на отпадъци, използване на енергийно ефективни устройства и уреди - Използване на устройства, уреди и техники, които спомагат пестенето на вода и енергия и намаляването на отпадъци, напр. събиране на дъждовна вода за градинарство, намаляване налягането на вода в тръбите, монтаж на тоалетни с двойно пускане на вода или нисък дебит, монтаж на соларни панели като източник на зелена енергия, компостиране, елиминирание на консумативи за еднократна употреба (в бани, в кухни и ресторанти). - Интелигентно използване на енергия: използване на LED крушки, таймери за осветление, интелигентни контролери във всички места за настаняване (за осветление, отопление и климатици). - Превключване към соларни панели и геотермално отопление, но като се посочи, че тези промени са финансово осъществими само с безвъзмездни средства.
Икономическо	- Използване на местни плодове и зеленчуци - Регионални и еко продукти - Местни и регионални сувенири

Социо-културно	<ul style="list-style-type: none"> - Използване на регионални рецепти - Наличие на услуги и продукти за възрастни и лица с увреждания - Обучение на местни екскурзоводи как да обясняват културата и историята
Влияние върху поведението	<ul style="list-style-type: none"> - Повлияване поведението на служителите: насърчаване използването на обществен транспорт или велосипеди за пътуване до/от работа, избор на пътуване с влак, когато е възможно – ако не е, избор на споделено пътуване (няколко човека пътуват заедно в една кола, вместо всеки да шофира своята кола), изключване на двигателя при изчакване на група туристи, провеждане на семинари относно кръговата икономика. - Влияние върху поведението на туристите – молба при посещение в природни територии да избягват използването на покривки, прибори и торбички за еднократна употреба и да си носят храна в кутии и бутилки за многократна употреба; показване на места, където туристите могат да се насладят на местни продукти и услуги; молба към посетителите (в хотели) да използват кърпите си повече от един ден.
Благосъстояние на животните	<ul style="list-style-type: none"> - Приятелско отношение и уважение към животните
Сертификация и етикети	<ul style="list-style-type: none"> - Франция: DIR етикет [<i>Destination Internationale Responsable</i>] за Отговорна международна дестинация; ISO сертификация за туризъм, свободно време и конгресни центрове, харта за еко жестове [<i>Charte éco geste</i>], която адресира основно качествени аспекти; етикет за честен туризъм на международно ниво
Зелени умения, които се очаква да притежават завършили и обучаеми	
Екологични	<ul style="list-style-type: none"> - Защита на естествената среда и културното наследство; неоставяне на следа; гарантиране на минимално влияние върху околната среда
Намаляване, повторно използване, рециклиране	<ul style="list-style-type: none"> - пестене на вода, енергийна ефективност, управление на отпадъците
Обща информираност	<ul style="list-style-type: none"> - Климатични промени - Разбиране на отношения, поведения и нужди на отговорните туристи - Познания, способности, ценности и отношения за развитие и поддържане на устойчивост

	<ul style="list-style-type: none"> - Информираност относно основните принципи на устойчив и отговорен туризъм - Информираност относно основните устойчиви туристически брандове - Познания относно природното и културно наследство на страната <p>Забележка: Участниците изразяват мнението, че от завършилите професионално образование и обучение не трябва да се очаква да имат много конкретни или задълбочени познания относно устойчивост, а по-скоро трябва да са наясно с общите принципи.</p>
Управленски умения	- Мениджърски умения, специално фокусирани върху зелени предприятия
Храни и напитки	Здравословна и устойчива храна
Меки и междуличностни умения	- Комуникационни умения, личност, внимание и учтивост все още се считат за изключително важни умения за работещите в туризма и в хотели и ресторанти
Предлагано обучение за подобряване на зелените умения	
Обща информираност	<ul style="list-style-type: none"> - едномесечно въвеждащо обучение, посветено на въпроси, свързани с устойчивостта (предлага се от една институция в България) - споделяне на информация: обучение за квалифициран персонал, който ще може да предаде информация на останалите хора на работното място
Екологично	<ul style="list-style-type: none"> - Разделно събиране на отпадъци; компостиране на отпадъци - обучение за пестене на енергия за служителите; обучение за пестене на вода за служителите
Социо-културно	- Обучение относно история, регионална кухня, културно наследство
Храни и напитки	- Познания относно здравословно и подходящо хранене на базата на местни традиции
Предизвикателства при възприемане или подобряване на устойчивия туризъм	
Поведение и информираност	<ul style="list-style-type: none"> - Нежелание или противопоставяне на възприемането на устойчиви практики от страна на някои туристически компании поради несигурност относно възвръщаемостта на инвестициите в зелените модели. - Липса на информираност относно екологичната стойност.

Липса на обучение	<ul style="list-style-type: none"> - Нуждата да се обърне внимание на необходимостта от провеждане на обучение за служителите в сектора по темата за устойчив туризъм - Нуждата да се изпращат служители на семинари и обучения, например, учебни пътувания, за да се запознаят с културните и природни активи в региона
Икономически	- Двама от участниците са инвестирали (капитал) през 2019 г. и се опитват да поддържат вноските по изплащането на заема. Всички оператори посочват, че ще се нуждаят от държавна помощ през следващите 24 месеца, за да се гарантира оцеляването им. Ако се осигурят стимули, общото мнение е, че тези бизнеси не биха имали големи трудности при възприемане или подобряване на техните предложения от гледна точка на устойчивостта, но в момента оцеляването е основното им притеснение.
Регулаторни	- Политиките за опазване на околната среда и по принцип за устойчивост са прекалено общи независимо от разликите между различните области.
Местни общности	- Нуждата от създаване на социална и екологична информираност сред местните общности.
Правителство	- Не винаги наличието на желание от страна на публичните власти за сътрудничество с бизнеса във връзка с устойчивостта
Прилагане на измеренията на устойчивото развитие	
България	- Общата позиция по този въпрос е, че е постижимо да се възприема този подход, но ще е трудно. За да се случи това в туристическия сектор, всички заинтересовани лица в туризма по веригата на стойност трябва да си сътрудничат и подкрепят. Реалността обаче е различна. Отношенията между доставчиците на туристически услуги често са конкурентни, а бизнесите не са свикнали да работят заедно.
Полша	<ul style="list-style-type: none"> - възможно е, но е необходима промяна в образователния процес, а в момента няма заложен такива въпроси в учебните програми - възможно е, но е необходимо сътрудничество между бизнеси, училища, местни общности и образователни институции

Ирландия	- Всички участници приемат, че това може да е правилният подход, но от практическа бизнес гледна точка се изискват съществени инвестиции и ангажимент и има малко въздействие или подобряване във финансово отношение.
Италия	Това би бил най-добрият подход за насърчаване на устойчивост в туристическия сектор, макар че е трудно да се намери пресечна точка на всичките три елемента. Изглежда огромно предизвикателство да се организират дейности, които балансират и трите компонента на модела, като целят намаляване на влиянието и оптимизация с цел ценова ефективност.
Гърция	Да, възможно е, но са необходими страст, ангажимент и отдаденост към мисията на предприятието.
Франция	Участниците приемат, че това би бил идеалният подход за напредък. Реалността обаче затруднява следване на всичките три компонента с еднаква тежест в зависимост от вида и естеството на организацията.

VI. НИВА НА ЗНАНИЯ И УМЕНИЯ

ТАБЛИЦА 6 НИВА НА ЗНАНИЯ И УМЕНИЯ

Разграничението между основно, средно и напреднало ниво важи за всички умения и понятия, включени в настоящия документ. Създаденият на базата на тази концептуална рамка образователен материал може да бъде адаптиран спрямо конкретното ниво в зависимост от целевите обучаеми за всеки отделен случай.

Нива на умения и знания				
	Основно	Средно	Напреднало	
	Обучаемите ще могат да изпълняват прости задачи	Обучаемите ще могат да изпълняват множество и сложни задачи	Обучаемите ще могат да изпълняват, управляват, анализират и внасят изменения	
	Едноструктурно	Многоструктурно	Релационно	Абстрактно

	Идентифициране, назоваване, следване на процедура	Комбиниране, описване, демонстриране на умения	Анализиране, аргументиране, критикуване, обясняване на причини, намиране на връзки	Създаване, формулиране, изменение, разсъждение, разработване на теории
Умения: когнитивни (прилагане на логическо, интуитивно и креативно мислене) и практически (сръчност и използване на методи, материали, инструменти)	P	P	P	P
Пример за умения – управление на водите	Следене за течове в хотели, ресторанти и др.	Повторно използване на вода: непитейна вода от перални, мивки или душове може да се използва повторно в градини или за почистване на външни площи	Изчисляване на въглеродния отпечатък на компанията и обмисляне на начини за намаляването му. Например, сервиране на вода в стъклена кана, вместо в пластмасова бутилка.	Рециклиране на вода: превръщане на мръсната и замърсена вода в питейна. Основно за големи хотели, поради необходимостта от скъпи технологии.
Знания: знания и критично разбиране, теоретични и фактически данни			P	P

<p>Пример за знания: критично мислене и измерения на устойчивото развитие</p>			<p>Проблемите, свързани с климатични промени, замърсяване, загуба на биоразнообразие, както и отговорници за икономическия растеж и просперитета на местните общности, социално благоденствие, социално включване и др. с цел разбиране защо е необходимо да се преосмисли туризма.</p>	<p>Критично мислене и системно мислене като средство за осъществяване на връзката между околна среда, общество, култура и икономика.</p>
<p>Нагласи: като способност на обучаемия да прилага знания и умения по автономен и отговорен начин</p>			<p>P</p>	<p>P</p>

Примери за нагласи: възприемане и прилагане на ценности за устойчивост и зелени иновации			Научаване как да се задават въпроси, да се мисли и да се развиват способности и да се предизвикват промени в посока към устойчив туризъм.	Повлияване на поведението на служителите: насърчаване използването на обществен транспорт или велосипеди при пътуване до/от работа, пътуване с влак при възможност, ако не – споделено пътуване или изключване на двигателя при изчакване на групи от туристи.
--	--	--	---	--

VII. ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

Както показва предварителното проучване, проведено по ESTET, направеният преглед потвърждава, че компонентът за устойчивост остава слаб, а в определени държави изцяло липсва, в много от програмите за туризъм. Концептуалната рамка идентифицира съвременните зелени умения, които се прилагат в различни области, както и уменията, които се преподават в множество курсове по туризъм. Този процес позволява идентифициране на разминаването между наличните умения и преподаваните умения. Фокус групите разкриват отправната точка на институции за ПОО и туристическите бизнеси и желаното им положение. Доставчиците на ПОО отчитат нужда от сътрудничество с бизнесите, за да могат да осигурят на обучаемите реален опит и да ги запознаят с вече прилагани устойчиви практики. Доставчиците на ПОО, също така, отчитат нужда от координация и сътрудничество с министерства и местни власти. Бизнесите от своя страна декларират желанието си доставчиците на ПОО да осигурят на обучаемите повече зелени умения, за да могат те да отговорят на изискванията на днешната зелена икономика. Следователно, в допълнение към включването на зелени умения и понятия в образователния материал, проектът ESTET може да предостави на образователните институции подробни предизвикателства с описан контекст, възможности за сътрудничество, както и идеи, с които могат да се запознаят или да използват.

VIII. ОТВОРЕН ЛИЦЕНЗ

Настоящият документ ще допринесе за създаване на наръчник, който е отворен за обществеността (трети страни), които имат правото да:

- използват работата.
- адаптират работата спрямо своите нужди (напр. да преведат, изменят, съкращават спрямо контекста и др.).
- възпроизвеждат и споделят оригинала или адаптираната работа с други (напр. с обучаеми в класната стая, онлайн, със съученици и др.).

IX. ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

Aas, C., Ladkin, A., Fletcher, J. (2005). [Stakeholder collaboration and heritage management](#). *Annals of Tourism Research*. **32** (1): 28–48.

APMG International. PM4SD® (Project Management for Sustainable Development) guidance, training and certification. Налично на: <https://apmg-international.com/product/pm4sd> [достъпно на 26.11.2020].

Beck, D.D., 2018. Inventory of Policies related to Sustainable Tourism. Interreg 60.

Belias D., Velissariou E., et al. (2016). *Sustainable tourism in Greece: Problems for sustainable tourism development*. Налично на: https://www.academia.edu/31024799/Sustainable_tourism_in_Greece_Problems_for_sustainable_tourism_development_2_doc [достъпно на 20.11.2020].

Boluk, K. A., Cavaliere, C. T., and Higgins-Desbiolles, F. 2019. A critical framework for interrogating the United Nations Sustainable Development Goals 2030 Agenda in tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 27 (7), 847-864.

Bramwell, B. and Lane, B. (1993) Sustainable tourism: An evolving global approach. *Journal of Sustainable Tourism*. 1: 1-5.

Briassoulis, H. 2002. Sustainable Tourism and the Question of the Commons. *Annals of Tourism Research*. 29 (4): 1065-1085

Brundtland Report. 1987. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Налично на: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> [достъпно на 16.11.2020].

Busby, G., 2015. The Concept of Sustainable Tourism within the Higher Education Curriculum: A British Case Study, 2. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, United Kingdom.

CEDEFOP, (2015). *The changing nature and role of vocational education and training in Europe*, WORK ASSIGNMENT 2 External factors influencing VET - Understanding the National Policy Dimension: Country Case Studies. Налично на: https://www.cedefop.europa.eu/files/greece_cedefop_changing_nature_of_vet_-_case_study.pdf [достъпно на 28.11.2020].

Cedefop; OECD (2015). *Green skills and innovation for inclusive growth*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Cedefop reference series.

Conaghan, A., Hanrahan, J., McLoughlin, E. 2015. The Attitudes of the key Stakeholders on Sustainable Tourism in Ireland: The Holidaymaker and Tourism Enterprise Perspective. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal* 63, 275–293.

Cotterell, D. et al. 2019. Overcommitted to tourism and under committed to sustainability: The urgency of teaching "strong sustainability" in tourism courses. *Journal of Sustainable Tourism*. 27 (7), 882-902.

CREST (2016). The Case for Responsible Travel: Trends & Statistics 2016. Налично на: https://www.responsibletravel.org/whatWeDo/The_Case_for_Responsible_Travel_2016_Final.pdf [Accessed 20th November 2020]

Dans, E. P. and Gonzalez, P. A. 2019. Sustainable tourism and social value at World Heritage Sites: Towards a conservation plan for Altamira, Spain. *Annals of Tourism Research*. 74, 68-80.

Department of Education and Skills, 2014. 'Education for Sustainability' *The National Strategy on Education for Sustainable Development in Ireland, 2014- 2020* (Government Publication). Government of Ireland, Dublin.

EACEA/Eurydice, (2020). *Secondary and Post-Secondary Non-Tertiary Education*. Налично на: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/secondary-and-post-secondary-non-tertiary-education-20_en

EACEA/Eurydice, (2020). *Organisation of Vocational Upper Secondary Education* Налично на: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-vocational-upper-secondary-education-22_en

EACEA/Eurydice, (2020). *Teaching and Learning in General Lower Secondary Education*. Налично на: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-general-lower-secondary-education-16_en

ECObnb. 2020. *Sustainable Tourism and Innovation – Training Course*. Налично на: <https://ecobnb.it/blog/eventi/corso-turismo-sostenibile-innovazione/>

European Commission. Commission Decision (EU) 2016/611

European Commission, Directorate-General for Internal Market, I., Entrepreneurship and SMEs. 2016. The European Tourism Indicator System: ETIS toolkit for sustainable destination management. Luxembourg: Publications Office.

Fáilte Ireland, 2015. *Driving Tourism Sustaining Communities Our Priorities to 2017*. Dublin: Fáilte Ireland. Налично на: https://www.failteireland.ie/FaillteIreland/media/WebsiteStructure/Documents/4_Corporate_Documents/Faillte-Ireland-Strategy.pdf

Fáilte Ireland, 2009. *Ecotourism handbook for Ireland (Handbook)*. Dublin: Fáilte Ireland. Налично на: https://www.failteireland.ie/FaillteIreland/media/WebsiteStructure/Documents/2_Develop_Your_Business/1_StartGrow_Your_Business/Ecotourism_Handbook-2.pdf

Falmouth University, 2020. BA(Hons) Sustainable Tourism Management. Налично на: <https://www.ucd.ie/t4cms/Course%20Prospectus%201.pdf>.

GrEAT. 2019. *Green Education for Active Talents*. Налично на: <http://www.greatgreenjobs.eu/>

goGREEN. 2011. Налично на: <http://gogreenproject.eu/tabid/40/language/en-US/Default.aspx>

GREENT. 2017. *Blended Learning Design Methodology for Education in Green Entrepreneurship at Secondary Schools*. Available from: <https://greentproject.eu/>

Hellenic Republic. (2018). *Voluntary National Review on the Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Налично на: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/19378Greece_VNR_Greece_2018_pdf_FINAL_14_0618.pdf [достъпено на 28.11.2020].

Horse breeder technician vocational learning programme project. 2019. Налично на: <https://www.ore.edu.pl/2019/08/programy-nauczania-zawodu-2019/>

Hospitality technician vocational learning programme project. 2019. Налично на: <https://www.ore.edu.pl/2019/08/programy-nauczania-zawodu-2019/>

IHK-PG and AKMI. (2018). Report on Collection of Current VET Curricula. Налично на <https://vet2business.eu/public-files/2.3-Collection-of-current-VET-Curricula.pdf> [достъпено на 28.11.2020].

IMPACT. 2020. Impact Interreg Europe. Налично на: <https://www.interregeurope.eu/impact/>

Instituto Europeo Del Turismo. 2021. *Course for Sustainable Tourism Operator*. Налично на: <https://www.istitutoeuropeodelturismo.com/nuova/istituto/>

InterregCE – Project CEETO. 2020. *Central Europe Eco-Tourism: tools for nature protection*. Налично на: <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/CEETO.html>

Jaroszewska, M., Chaja, P., and Dziadkiewicz, A. 2019. Management: Are Tourism SMEs in Poland ready for Circular Economy solutions? *International Journal of Sustainable Energy Planning and Management*. 24, 75-84.

Karatzoglou B., Spilianis I., (2016). *Sustainable Tourism in Greek islands: the Integration of Activity-Based Environmental Management with a Destination Environmental Scorecard Based on the Adaptive Resource Management Paradigm*. Налично на: <https://www.researchgate.net/publication/>, Business Strategy and the Environment

Bus. Strat. Env. 19, 26–38. [достъпено на 20.11.2020].

Kasim, A. et al. 2014. The importance of water management in hotels: a framework for sustainability through innovation. *Journal of Sustainable Tourism*, 22 (7), 1190-1107.

Koutsouris, A. 2009. Social learning and sustainable tourism development; local quality conventions in tourism: a Greek case study. *Journal of Sustainable Tourism*. 17 (5), 567-581.

Kazmierczak M., (2009), *Sustainable tourism as a synonym of ethical oriented*. Налично на: https://papers.wsb.poznan.pl/sites/papers.wsb.poznan.pl/files/StudiaPeriegetica/1_3_2009.pdf [достъпено на 7.12.2020].

LAG "Zielony Pierscien", *EUROchance for the Lublin region - building a social consensus for sustainable sub-region development in the cultural landscape of the tourist triangle Nałęczów - Puławy - Kazimierz Dolny*. Налично на: http://www.zielonypierscien.eu/files/userfiles/files/plan_rozwoju_turystyki.pdf [достъпено на 20.11.2020].

Landorf, C. 2009. Managing for sustainable tourism: a review of six cultural World Heritage Sites. *Journal of Sustainable Tourism*, **17 (1)**, 53-70. DOI: 10.1080/09669580802159719

Liburd, J.J., Mihalič, T., Guia, J., 2018. Values in tourism higher education: The European master in tourism management. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education* 22, 100-104. <https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2017.09.003>

Local Action Group – Tourist Trail Land Association (2020), *Local Strategy of Development of the Tourist Trail Land Association until 2023*. Налично на: <http://www.kst-lgd.pl/files/LSR-do-aneksu-nr-6-z-30-kwietnia-2020.pdf>

Ministry of education. (2013) *DECREE 163/2013, of 7 May, establishing the curriculum for the higher-level training cycle in "travel agency manager"*. Налично на: https://dogc.gencat.cat/ca/pdogc_canals_interns/pdogc_resultats_fitxa/?action=fitxa&mode=single&documentId=635524&language=ca_ES [достъпено на 5.12.2020].

Ministry of education. (2013) *DECREE 126/2013, of 5 March, establishing the curriculum for the higher level training cycle in "tourism accommodation management"* Налично на: https://dogc.gencat.cat/ca/pdogc_canals_interns/pdogc_resultats_fitxa/?action=fitxa&mode=single&documentId=630264&language=ca_ES [достъпено на 30.11.2020].;

Министерство на образованието и науката (2019) Наредба № 1 от 24.01.2019 относно придобиване на квалификация за професията „Администратор в ресторантьорството и хотелиерството“. Налично на: https://www.mon.bg/upload/18725/dos_8110201_Admin-hotel.pdf [достъпено на 27.11.2020 г.];

Ministry of education and science. (2018) *Ordinance № 18 from 09.10.2018 for acquiring a qualification in the profession "Hotelier"*. Налично на: <https://www.navet.government.bg/bg/media/hotelier.pdf> [достъпено на 25.11.2020].;

Ministry of education and science. (2006) *Ordinance № 8 from 4th of December 2006 about acquisition of qualification for profession "Mountain guide"*. Налично на: www.navet.government.bg/bg/media/812020_2007.pdf [достъпено на 16.11.2020]

Ministry of education and science. (2019) *Ordinance № 8 from 08.02.2019 for acquiring a qualification in the profession "Tour guide"*. Налично на: https://www.mon.bg/upload/19065/dos_812030_Ekskurzovod.pdf [достъпено на 26.11.2020]

Ministry of Education, (2003). *Greek law: A Cross Thematic Curriculum Framework for Compulsory Education Diahematikon Programma*. P.I.

National Foundation for Environmental Protection (2009), *Eco-friendly tourism – guide for implementation in Polish Carpathian Mountains*. Налично на: https://ekopsychologia.pl/media/upload/article/0/157/file/f20c6f09cd014be7ab2f45272d91ea5c_Turystyka%20przyjazna%20srodowisku%20-%20PORADNIK.pdf

New Bulgarian University. (2020/2021) *Bachelor programmes – Catalog 2020/2021 | Tourism management*.

Налично

на: https://ecatalog.nbu.bg/default.asp?V_Year=2020&PageShow=programpresent&P_Menu=generalinfo&Fac_ID=3&M_PHD=0&P_ID=2879&TabIndex=1&l=0 www.navet.government.bg/bg/media/812020_2007.pdf

[достъпно на 24.11.2020].;

Next Tourism Generation Skills Alliance. (2019) *Desk Research Summary on the Future of Digital, Green and Social Skills in Tourism*. Налично на: https://nexttourismgeneration.eu/wp-content/uploads/2019/03/NTG_Desk_Research_Summary_January_2019.pdf

[достъпно на 25.11.2020].;

Next Tourism Generation Skills Alliance. (2019) *Skills Needs Assessment Report for the Future of Digital, Green and Social Skills in Tourism*. Composed by Breda University of Applied Sciences. Налично на:

<https://nexttourismgeneration.eu/wp-content/uploads/2020/01/NTG-Skills-Needs-Assessment-Report.pdf> [достъпно на 25.11.2020].;

Next Tourism Generation Skills Alliance. *Tourism Green, Social, Digital, skills and competencies matrix*. Налично

на: <https://nigeljones.icu/home.php> [достъпно на 26.11.2020].;

OECD Centre for Entrepreneurship, SMEs, Regions and Cities (CFE). 2020. *OECD Tourism Trends and Policies 2020*

Giulietti, S.; Romagosa, F.; Fons, J.; Schröder, C. 2018. *Tourism and the environment. Towards a reporting mechanism in Europe*. European Environment Agency. ETC/ULS?

Partnership Fund Foundation, Galuszka N. et al. (2019). *Research on Polish non-governmental organisations supporting sustainable development*. Налично на: <https://www.funduszpartnerstwa.pl/wp-content/uploads/2019/11/RAPORT-WO.pdf> [достъпно на 7.12.2020]

Rural tourism technician Vocational learning programme project. 2019. Налично на:

<https://www.ore.edu.pl/2019/08/programy-nauczania-zawodu-2019/>

Saseanu, A. S. et al. 2020. *Aspects of Digitalization and Related Impact on Green Tourism in European Countries*. *Information*, 11, 507. doi:10.3390/info11110507

Stanciulescu, G. C and Bulin, D. 2012. *Shaping Tourism Higher Education Curriculum - Strategy to Develop Skills for Tomorrow's Jobs*. *Procedia Economics and Finance*, 3, 1212-1207

STEPPA.2011. Europarc Federation. Available from: <https://www.europarc.org/library/current-projects/steppa/>

S.T.E.P.+ . 2021. *Sustainable Tourism Erasmus+ Project*. Налично на: <https://steperasmus.webnode.it/>

STOREM. 2018. *Sustainable Tourism, Optimal Resource and Environmental Management*. Налично на: <http://storem-erasmus-cbhe.com/>

Sustainable development | UNWTO". www.unwto.org. Налично на: <https://www.unwto.org/sustainable-development> [достъпно на 20.11.2020].

Sustainable Tourism: Training for Tomorrow. 2021. Erasmus+. Налично на: <http://stfft.eu/>

Thuot, Lea; Vaugeois, Nicole; Maher, Patrick (2010). "Fostering innovation in sustainable tourism". *Journal of Rural and Community Development*. **5**: 76–89.

TOURISMED. 2019. *Fishing Tourism for a Sustainable tourism development in the Mediterranean area*. Available from: <https://tourismed.interreg-med.eu/>

Tourism Ireland, 2018. Island of Ireland Overseas Tourism Performance. Налично на: <https://assets.gov.ie/44791/d4cc61c233da4e179f4c8761136e1b25.pdf>

Tourist services technician Vocational learning programme project. 2019. Налично на: <https://www.ore.edu.pl/2019/08/programy-nauczania-zawodu-2019/>

TUI Group. (2018) *Better World Detectives*. Updated version. Налично на: <https://www.tui.co.uk/better-world-detectives> [Accessed 30th November 2020].

TUI Group. (2015) *Better Holidays, Better World. Sustainability strategy 2015-2020*. Налично на: https://www.tuigroup.com/damfiles/default/tuigroup-15/en/sustainability/Reporting/TUI-Group-Better-Holidays-Better-World-strategy_EN-6fe1204e90342f321580a4eb81c7dc72.pdf [достъпено на 29.11.2020].;

United Nations (2017) Resolution adopted by the General Assembly on 6 July 2017, [Work of the Statistical Commission pertaining to the 2030 Agenda for Sustainable Development\(A/RES/71/313\)](#).

Universita Degli Studi Firenze.2021. Design of Sustainable Tourism Systems. Налично на: <https://www.dsts.unifi.it/>

Università Degli Studi di Napoli Federico II. 2021. *Sustainable Tourism: Communities, Alliances, Donors*. Налично на: <https://www.federica.eu/federica-pro/turismo-sostenibile/>

Univeristà degli Studi di Napoli Federico II – CIAK si Scienza NGO. 2021. *Training Course for Environmental expert in hotel management and sustainable tourism*. Налично на: <https://ecobnb.it/blog/eventi/corso-turismo-sostenibile-innovazione/>

Viertel, E. 2010. Vocational Education for Sustainable Development: an obligation for the European Training Foundation. *European Journal of Education*. 45 (2), 217-235.

Wikipedia, (n.d.). *Education in Greece*. Налично на: https://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Greece

Woodsman technician Vocational learning programme project. 2019. Налично на: <https://www.ore.edu.pl/2019/08/programy-nauczania-zawodu-2019/>

This document may be copied, reproduced or modified according to the above rules. In addition, an acknowledgement of the authors of the document and all applicable portions of the copyright notice must be clearly referenced.

All rights reserved.

© Copyright 2021 ESTET